

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЛІСОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

О.І. Дребот¹, В.Ю. Касюхнич², Т.Я. Васьків³

¹Інститут агроекології і природокористування НААН (м. Київ, Україна)
e-mail: drebotoksaba@gmail.com; ORCID: 0000-0003-2681-1074

²Державне підприємство «Ліси України» (м. Київ, Україна)
e-mail: kasvolodumur@gmail.com; ORCID: 0009-0008-8862-2803

³Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)
e-mail: vaskiv_1@ukr.net; ORCID: 0009-0000-9529-3050

У дослідженні представлено особливості формування сучасної стратегії розвитку лісової галузі України. Визначено, що здійснення стратегічного управління у повоєнний період має бути засновано на забезпеченні збалансованості лісокористування. Для підвищення ролі лісових ресурсів у частині національного багатства слід перейти до такої моделі лісокористування, яка б у єдиному взаємозв'язку забезпечувала належний прибуток лісових підприємств, мінімізувала деструктивний вплив на лісові ресурси, а також забезпечувала б належний рівень екологічної та економічної безпеки для держави. Здійснено комплексну наукову оцінку інституційних аспектів економічних відносин у контексті існуючого вектора та умов розвитку лісопромислової галузі України, у т. ч. стратегічних орієнтирів, які затверджені Державною стратегією управління лісами до 2035 р. Розкрито сучасні особливості лісокористувань, які спричинені військовими діями в Україні. Також обґрунтовано алгоритм їх подальшого розвитку на різних рівнях економічної ієрархії. Викладено концептуальні підходи повоєнного управління лісовими ресурсами України в умовах кліматичних змін, що спостерігаються в останні десятиліття, а також відповідно до сучасних кліматично-орієнтованих стратегій у світі, що затверджені на саміті в Глазго у 2021 р. Приділено увагу шляхам протидії деструктивному впливу зміни клімату на лісопромисловий комплекс, а також проблемним питанням технологій лісовідновлення, лісорозведення та догляду за лісом з метою їх адаптації до сучасних змін клімату. Доведено, що головним завданням державної політики в сфері управління лісовими ресурсами є забезпечення ефективного й належного захисту, збалансованого використання та формування механізмів відтворення лісів, а також наявності відповідного інструментарію. Також відзначено, що на місцевих рівнях реалізація затвердженої стратегії розвитку лісовою господарства потребує розгалуженого підходу щодо окремих напрямів інноваційної діяльності лісової галузі. З'ясовано, що належний рівень впровадження комплексу визначених заходів формує сприятливі умови для дієвої реалізації положень затверджених нормативно-правових актів у частині використання та відтворення лісів в Україні.

Ключові слова: лісові ресурси, сталий розвиток, кластерний підхід, економіка природокористування, лісоресурсний потенціал, повоєнне відновлення.

ВСТУП

Наразі лісова галузь економіки України переживає складний період зумовлений війною Росії проти України. Незважаючи на те що, лісовий сектор Україна має достатньо великі конкурентні переваги і одночасно здатний забезпечити як внутрішній, так зовнішні ринки для виробництва товарів із високою доданою вартістю. Базовою складовою лісового сектору є лісове господарство, де формуються і відтворюються

деревні та недеревні лісові ресурси. Серед основних умов і чинників, обумовлених появою і накопиченням системних проблем у сучасному лісовому господарстві, варто відзначити такі:

- високі темпи витрат деревини підприємствами та недосконала система логістики (переважно в довоєнний період);
- дефіцит кваліфікованих кадрів у багатьох регіонах, що спричинені об'єктивними причинами;
- істотні втрати лісових ресурсів від по-

жеж, збудників і хвороб, а також активних військових дій упродовж тривалого часу;

- низька швидкість лісовідновлення;
- частково недосконалий технічний рівень лісогосподарських робіт;
- слабо розвинена транспортна інфраструктура в лісах;
- порушення біологічного різноманіття лісів (у місцях інтенсивного освоєння лісів спостерігається зміна їх ресурсного та екологічного потенціалу, скорочення видового та екосистемного різноманіття, що вимагає особливої уваги у зв'язку з необхідністю виконання Україною низки взятих на себе міжнародних зобов'язань щодо збереження біологічного різноманіття, зокрема щодо глобальних змін клімату, вимог міжнародної системи лісової сертифікації).

Саме тому, з точки зору державного управління, слід виділити низку підходів та шляхів підтримки лісових господарств саме в контексті стратегічного розвитку, з урахуванням світового досвіду та особливостей сучасного важкого періоду в країні. На наш погляд, у розв'язанні проблеми повоєнного відновлення лісової галузі України варто підходити з точки зору поєднання таких складових, що й будуть комплексно оцінені під час цього дослідження: концептуальна; стратегічна; організаційна; кластерна; методологічна.

Мета дослідження полягає у визначенні стратегічних орієнтирів розвитку лісової галузі України та окресленні науково-організаційних положень щодо шляхів їх досягнення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання стратегічного розвитку лісової галузі, загальну оцінку лісового потенціалу впродовж тривалого часу приділили такі визначні вчені, як: Гайда Ю. [1], Дребот О. [2–4], Даникевич С. [5], Дубас Р. [6], Сахарнацька Л. [7], Марфіна Н. [8], Фурдичко О. [9], Лицур І. [10], Яремко О. [12]. Однак, незважаючи на високий рівень праць зазначених вчених, залишається недостатньо

вивченим порушене в цьому дослідженні питання, а особливо в контексті повномасштабної збройної агресії і її наслідків для лісових ресурсів України.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Під час виконання цього дослідження використовувалися такі методи, як метод наукової абстракції і метод аналізу та синтезу (у процесі висвітлення реальних показників ефективності лісової галузі України), метод кластерного підходу (за розробки регіональної моделі розвитку лісового господарства України).

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Лісові ресурси є одними з найбільших природних багатств, із великим рослинним біорізноманіттям, а також за рівнем впливу на навколишнє природне середовище. Ліс є складною екосистемою, яка здійснює прямий вплив на інші екосистеми і нерозривно пов'язана з ними. Саме від належної організації економічної та господарської складової лісового господарства залежить стабільність усієї галузі. Війна у державі вносить істотні корективи до роботи лісової галузі і головним завданням стоїть збереження лісів для нашого і майбутніх поколінь.

Серед сучасних проблем лісового господарства в умовах війни, які потребують нагального розв'язання, слід виділити такі:

- *деградація лісів* через незбалансоване ведення лісового господарства. Щороку Україна втрачає природні ліси, на місці яких створюються штучні посадки, вразливі в умовах зміни клімату та бідні з точки зору біорізноманіття;
- *зnelіснення*. Точна оцінка щорічних безповоротних втрат лісів відсутня, особливо те, що спричинено війною та незаконною вирубкою лісів, яка виникає за результатами бойових дій та окупації земель.

Це дві ключові проблеми, які потребують нагального вирішення. І в контексті досягнення цієї мети їй необхідно розв'язати з позиції стратегічного підходу. Виділення

зазначених підходів ґрунтується на оцінці світового досвіду державної підтримки лісових господарств, аналізу чинників та умов розвитку лісових господарств України, в необхідності їх модернізації, а також враховуючи положення Державної стратегії управління лісами до 2035 р. [11]. Щодо концептуальної складової, то з огляду на стратегічні цілі просторового розвитку України, доцільно актуалізувати та систематизувати елементи, які є головними концептами для розвитку державного лісового потенціалу та його регіональних компонентів — економічний, екологічний, соціальний. З позицій економічного компонента, ліс — це відновлювальний природний ресурс і надважлива складова національного багатства. У цій ролі він виступає базою для різних видів економічної діяльності та формування диверсифікованої економіки регіонів та ОТГ (об'єднаних територіальних громад), створення нових робочих місць. Ліс варто розглядати не лише як сировинну базу для деревної промисловості, а також як перспективну рекреаційну територію у післявоєнний період.

Своєю чергою, екологічну складову стратегічного орієнтуру слід розглядати з позицій низьковуглецевого розвитку. Ліси регулюють вміст вуглекислого газу в атмосфері. Виконуючи роль провідника у глобальних циклах води та вуглецю, ліси є генератором формування первинної біологічної продукції. Вони здатні впливати на наслідки викидів парникових газів, пов'язаних із результатами економічної діяльності людини (антропогенного впливу) і при цьому сприяти накопиченню вуглецю. З позицій національного та регіонального рівнів, лісовий потенціал потрібно розглядати як головну складову асиміляційного потенціалу території. Підкреслимо економічну складову використання лісових територій як депозитарного ресурсу — накопичення вуглецевих потоків та зберігання вуглецю. Істотним аспектом екологічної складової є кліматичний: як середовище, що загалом утворює ліс, який необхідний для підтримки клімату у глобальному, регіональному та місцевому масштабах.

Соціальна складова лісу вбачається в таких компонентах:

1 — *реабілітаційно-рекреаційний* — як системні об'єкти ліси здатні відновити біологічні та соціальні функції здоров'я людини;

2 — *культурно-історичний* — ліс є частиною культурно-історичного середовища, а також культурної спадщини, під впливом якої формуються культура та звичаї громад і національних меншин;

3 — *санітарно-гігієнічний* — ліси, особливо хвойні, очищують атмосферне повітря від механічних домішок і виділяють хімічні сполуки (фітонциди), що перешкоджають зростанню та розмноженню бактерій і вірусів; виконують захисну функцію в межах агломерацій, слугують буфером між міською й приміською зоною та є важливим естетичним елементом просторової структури міського господарства.

Очевидно, що економічний, екологічний та соціальний концепти зближуються на основі захисної функції, яку виконують ліси (лісові землі) щодо людини, соціуму, природних компонентів екосистем. Багатоцільове ведення лісового господарства, підвищення рівня використання деревини та її відходів, збільшення заготовок та переробки недержавної продукції лісу (плоди, ягоди тощо) також розглядається нині як захист безпеки сьогодення та інтересів майбутніх поколінь, а отже — як необхідну умову сталого розвитку. Однак значення лісового потенціалу трансформується залежно від масштабу розгляду об'єкта, і навіть пріоритетів соціально-економічного розвитку.

Відповідно, з цієї точки зору, стратегічний розвиток лісової галузі України можна представити у вигляді такого загального циклу (рис. 1).

У контексті України окремо варто зацентувати на такій складовій, як відтворення лісів. Зокрема, за даними Державного агентства лісових ресурсів України [14], попри активні військові дії відтворено лісів на площі 32 тис. га, зокрема шляхом лісорозведення або створення нових лісів 1,9 тис. га (рис. 2).

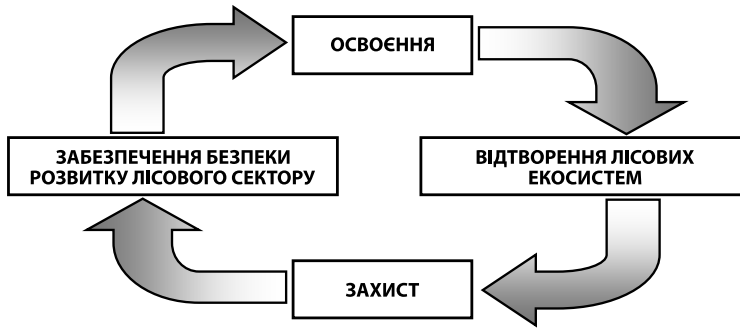

Рис. 1. Компонент-стратегії розвитку лісового господарства України

Примітка: сформовано авторами.

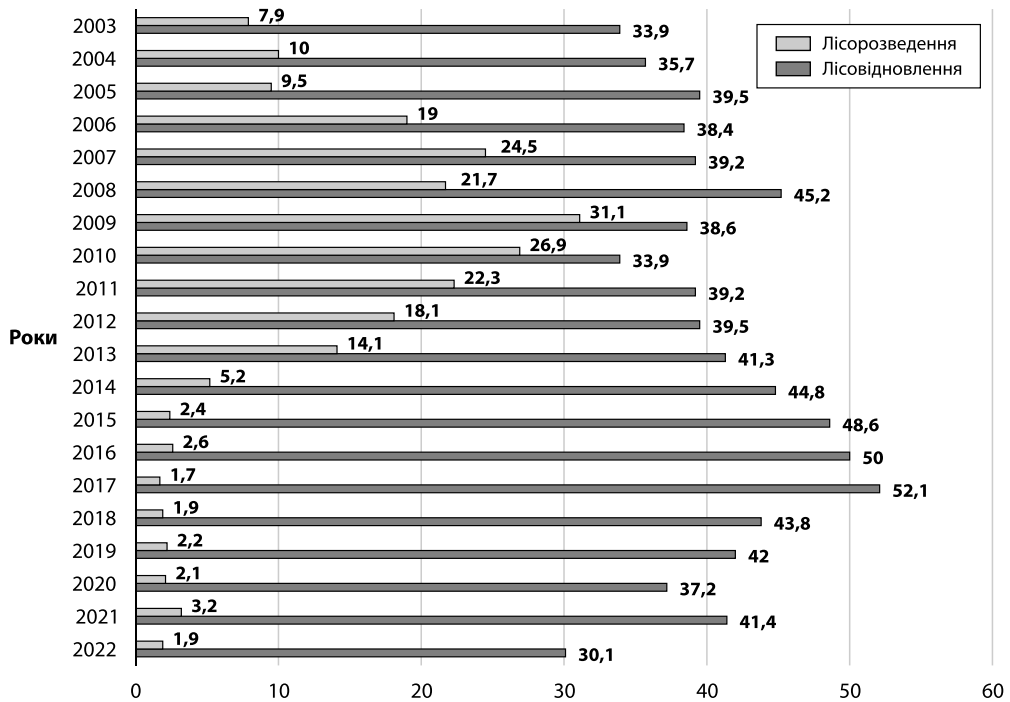

Рис. 2. Обсяги лісорозведення та лісовідновлення в Україні в період з 2003–2022 рр., тис. га [14]

Загальна кількість висаджених сіянців (з врахуванням садивного матеріалу, який включений на сайт «Зелена країна») сягає понад 183,3 млн шт. Окрім того, впродовж 2022 р. державними лісогосподарськими підприємствами проведено заготівлю лісового насіння в кількості – 545,2 т. Також варто відмітити, що незважаючи на війну,

лісовій галузі вдається здійснювати висадку нових лісів, незважаючи на втрату 8% земель лісогосподарського призначення.

Очевидно, що подальше збільшення вищезазначених показників можливе передусім за умови формування відповідної та ефективної системи державного управління, зокрема на регіональних рівнях.

Своєю чергою, в контексті освоєння нових регіонів головним аспектом опанування є вивчення лісового потенціалу та створення перспективних моделей реалізації та розвитку лісового потенціалу з погляду національних пріоритетів та регіональних інтересів. У цих регіонах найважливішим пріоритетом є не лише створення нових лісів, а й збереження сталих природних екосистем та традиційних форм природокористування, які пов'язані з лісом.

Очевидними викликами, на вирішення яких спрямовані стратегічні орієнтири, є:

- погіршення якості довкілля та здоров'я населення (екологічні проблеми);
- зростаюча потреба в поглинанні парникових газів, що призводить до необхідності створення лісових насаджень у малозаліснених регіонах.

Щодо останнього вищезазначеного орієнтиру, то питання надмірного викиду парникових газів було окремо наголошено на кліматичному саміті в Глазго у 2021 р. Щодо регіонів із найменшою лісистістю, то станом на сьогодні ситуація має такий вигляд (*табл. 1*).

Як видно з *табл. 1*, найменш заліснені регіони відносяться до південної частини України. Заліснення цих регіонів неможли-

во в силу природно-кліматичних особливостей степової зони, а також високої інтенсивності бойових дій на цих територіях і подальшого тривалого процесу повоєнного екологічного відновлення (розмінування, відновлення соціальної та критичних інфраструктур, відновлення сільськогосподарського потенціалу тощо). Слід окрему увагу звернути на території центральних та східних областей, як-от Кіровоградська, Полтавська, Дніпропетровська, Луганська та Донецька обл.

Майже вся територія Луганської та більшої частини Донецької обл. потребують деокупації та всіх складових повоєнного відновлення. Незважаючи на те, що ці регіони переважно орієнтовані на гірничодобувну промисловість, належна політика, яка спрямована на збільшення лісистості цих регіонів зможе, щонайменше, покращити екологічну ситуацію на місцях, а також збільшити кількість робочих місць та надати додатковий економічний поштовх цим регіонам. Те саме стосується і Дніпропетровської, Кіровоградської й Полтавських обл. Ці регіони мають потенціал для розширення лісгосподарської діяльності.

Однак, місцевий інтерес полягає у збереженні на території області не тільки лісів,

Таблиця 1. **Області України з найменшою лісистістю, %**

Області України	Загальна площа земель, які перебувають у постійному користуванні, га	Площа територій та об'єктів природно-заповідного фонду, га	У % заповідання	Фактична лісистість адміністративної області, %
<i>Південна частина України</i>				
Запорізька	76841	16389	21,3	3,7
Одеська	186728	46924	25,1	6,1
Херсонська	174513	174513	18,6	4,1
Миколаївська	84267	23423	27,8	4,0
<i>Східна частина України</i>				
Дніпропетровська	111365	14573	13,1	5,6
Донецька	130821	44535	34,0	6,9
Луганська	336614	37074	11,0	11,0
<i>Центральна частина України</i>				
Кіровоградська	130704	24017	18,4	6,7
Полтавська	236431	40036	16,9	8,6

Примітка: сформовано авторами за даними [14].

а й процесів відтворення життєдіяльності, що передбачає диверсифікацію структури економіки на місцях, а саме — сталого розвитку. У зв'язку з цим, стратегію відтворення лісових ресурсів та розвитку захисних функцій лісового потенціалу варто розглядати в єдності зі стратегією освоєння регіонального лісового потенціалу. Стратегія гарантування безпеки розвитку національного лісового потенціалу та його регіональних компонентів спрямована на зниження рівня загроз лісовим ресурсам. Одним із шляхів вирішення проблеми, зокрема, незаконної вирубки деревини.

Сукупність чинників національного характеру вимагають від України конкретних дій щодо формування системи відповідальності, яка виражена у заходах державної протидії незаконній вирубки деревини та забезпечення екологічної безпеки лісів. Державна підтримка необхідна для прискорення реалізації інвестиційних проєктів створення потужностей із глибокої переробки деревини, особливо при фінансуванні найбільш ризикованого для інвесторів початкового етапу.

Своєю чергою, розвиток вищезазначених областей можливий лише за рахунок державно-приватного партнерства, тобто за рахунок формування стратегічного кластерного підходу. Наразі під цим поняттям слід розуміти поєднання просторових елементів лісового господарства та лісової промисловості з іншими компонентами регіонального простору. Зокрема, в поєднанні конструкції кластерів виробничого та відтворювального типу щодо лісового потенціалу.

Галузеві моделі розвитку лісового господарства України треба характеризувати з позицій управління відкритими інноваціями, організаційно-економічними відносинами між учасниками процесів впровадження інновацій. Актуальними при цьому є такі особливості господарювання, як власність, мотивація та спосіб координації. У площині зазначених показників лежить пошук можливостей післявоєнного відновлення виробництва. По-перше, потреба у впровадженні нових підходів у будь-якому секторі економіки пов'язано з правочина-

ми, аналізом мотивів та стимулів їх появи й поширення, що зумовлюється методами економічної координації. По-друге, повинна мати місце спрямованість руху, внаслідок якої інститути змінюються, стають «генераторами» інноваційної поведінки.

Регіональний лісовий кластер — це стійка група територіально близьких та функціонально пов'язаних частин розвитку лісового потенціалу регіону, що відносяться до регіональних особливостей розвитку регіону. Очевидно, що лісовий кластер поєднує у собі ознаки і галузевого, і регіонального кластера. На відміну від галузевого кластера регіональний кластерний підхід — це також спосіб кооперації та захисту конкурентоспроможності його учасників, об'єднаних регіональними інтересами. Отже, структурні елементи лісового комплексу здатні стати ядром кластера, яке залучає інші види діяльності (взаємодоповнювальні та підтримувальні), а також кінцеве споживання та сферу послуг.

Об'єднання певних видів діяльності в лісовому кластері відображає регіональні переваги та визначає характер можливих нововведень, пов'язаних насамперед з еколого-економічними моделями, механізмами, а також інформаційним забезпеченням. Наукова та освітня діяльність є невід'ємною складовою кластерної системи — джерелом генерації нових знань, сучасних технологій та інформації.

Особливістю кластерного підходу щодо підтримки лісових господарств є комплексне поєднання двох видів діяльності — лісовиробництва та лісовідтворювання в одній регіональній системі. Таке поєднання носить взаємовигідний характер і може бути одним ланцюгом. Регіональна кластерна система матиме, з одного боку, стандартну конфігурацію (двовимірне ядро — його оболонка — зовнішнє середовище), а наповнення цієї конфігурації буде залежати від індивідуальних чинників, оскільки засновано на конкретних системних характеристиках соціально-економічних систем їх локалізації. Концептуально така кластерна система матиме такий вигляд (рис. 3).

Рис. 3. Концептуальна модель регіональної кластерної системи лісового господарства України в період післявоєнного відновлення

Примітка: сформовано авторами.

Русійним чинником у цій системі є те, що регіональні кластерні системи можуть змінюватися залежно від умов внутрішнього та зовнішнього середовища, пов'язаних з інституціональними трансформаціями й змінами в стратегії. Результати, які не будуть відповідати функціональним критеріям і стануть передумовою для зміни інституційних основ. Стратегія розвитку регіональної кластерної системи з урахуванням слабкого лісового потенціалу передбачає визначення способів розв'язання проблем реалізації та розвитку цього з точки зору регіонального простору та системної складової регіонального господарства. З позицій побудови стратегії сталого розвитку лісового потенціалу у контексті регіонального розвитку слід наголосити про формування оптимального (бажаного) стану лісової кластерної системи у межах регіонального простору.

Що стосується *методологічної складової*, то з метою вдосконалення механізму державної підтримки лісових господарств, а також з наукової точки зору доцільним є застосування методології просторового аналізу, яка дає змогу вийти за рамки розгляду виключно економічного простору. Потреба в цьому пояснюється необхідністю поєднання виробництва лісової продукції (зокрема, структур, пов'язаних із заготівлею деревини) з відтворенням — як видом економічної діяльності і як природно-антропогенним процесом. Просторовий аналіз дає можливість виявити обмеження, що стосуються структурних проблем стану та розвитку потенціалу лісів України в повоєнний період та загалом. Цей підхід також дає змогу досліджувати умови комплементарності (взаємодоповнюваності) розвитку різних особливостей лісового потенціалу, ґрунтуючись на аналі-

зі його розміщення, особливостей реалізації, проблем розвитку, виявлення зв'язків з іншими просторовими структурами.

Застосування методики розрахунку стійкості розвитку лісового потенціалу у межах методології просторового аналізу дає можливість проводити типологію регіонів за критерієм стійкості розвитку їхнього лісового потенціалу (як інтегрального розвитку і лісового господарства, й лісової промисловості). Цей показник відображає результат впливу сукупності чинників та показує напрями вдосконалення державного управління лісовим господарством у поєднанні з лісовою промисловістю.

ВИСНОВКИ

Українське лісове господарство потребує удосконалення інституційних умов ефективного розвитку лісових економічних відносин. Післявоєнне відновлення лісового сектору потребує впровадження оновлених організаційно-правових форм підприємництва, на територіях із низькою лісистістю, які дадуть можливість повноцінно вливатися в цю сферу економічних відносин, збільшувати загальний рівень

капіталізації земель і при цьому зберігати право власності держави на лісові ресурси та стратегічно важливі об'єкти лісоохоронної діяльності. Однією із організаційних форм для досягнення цієї мети є формування регіональної кластерної системи в вищезазначених українських областях.

Регіональна кластерна організація лісогосподарської діяльності має чіткі переваги над іншими формами лісового господарювання з точки зору стратегічного розвитку лісового господарства, оскільки можливо залучити до об'єднання усі складові регіональної економічної системи та забезпечити належний ступінь керованості на місцевих рівнях.

Альтернативна для лісового сектору України раціональна модель інноваційного розвитку має відрізнитися грамотним та обґрунтованим застосуванням організаційно-економічних форм та механізмів, що враховують пріоритетність стратегії створення ланцюгів цінностей. Реформування системи лісових відносин у бік підвищення внеску лісового сектору в «зелену» економіку не лише України, а й Європейського Союзу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гайда Ю.І. Сертифікація лісів як інструмент екологічного маркетингу лісогосподарських підприємств. *Ефективна економіка*. 2015. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3711>.
2. Дребот О.І. Інституціоналізація лісового сектору економіки в контексті сталого розвитку України: моногр. Київ: ДІА, 2012. 336 с.
3. Дребот О.І., Криштанович С.В., Криштанович М.Ф., Козьмук Н.І. Державне регулювання сталого розвитку гірських територій: зарубіжний досвід. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*: зб. наук. пр. Харків, 2019. № 28. Т. 1. С. 480–487.
4. Drobot O., Shvydenko I., Raichuk L. et al. Rehabilitation of forest ecosystems taking into account modern international ecological trends in the context of the european green deal. *International Journal of Ecosystems and Ecology Science*. 2022. Vol. 12 (2). P. 575–584.
5. Данькевич С.М. Фінансовий потенціал держлісгоспів Малеого Полісся України у забезпеченні збалансованого використання земель лісогосподарського призначення. *Збалансоване природокористування*. 2020. № 4. С. 50–63. DOI: <https://doi.org/10.33730/2310-4678.4.2020.228359>.
6. Дубас Р.Г. Екологічна сертифікація лісів як чинник підвищення інвестиційної привабливості лісової сфери України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. № 1. С. 4–6.
7. Сахарнацька Л.І. Формування організаційно-економічного механізму екологізації лісового комплексу регіону: дис. ... канд. екон. наук. 08.00.05. Ужгород, 2015. URL: https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/sah_ds.pdf.
8. Марфіна Н.В. Актуальні питання організації державного управління лісовим господарством в Україні. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*: зб. наук. пр. Ін-т. держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 2011. № 53. С. 437–443.
9. Фурдичко О.І., Паляничко Н.І., Данькевич С.М. Напрями удосконалення управління лісогосподарським землекористуванням на регіональному рівні. *Вісник аграрної науки*. 2022. № 1. С. 78–85. DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202201-11>.
10. Лицур І.М., Карпук А.І. Механізм фіскального регулювання лісогосподарювання. *Економіка природокористування і сталий розвиток*. 2018. № 1–2 (20–21). С. 67–72.

11. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>.
12. Яремко О.П. Концептуальна модель еколого-економічного механізму лісогосподарської політики. *Збалансоване природокористування*. 2019. № 2. С. 156–163. DOI: <https://doi.org/10.33730/2310-4678.2.2019.184176>.
13. Короткий довідник лісового фонду України. За матеріалами обліку лісів станом на 1 січня 2002 р. Державний комітет лісового господарства України. Ірпінь. 2003. С. 149.
14. Державне агентство лісових ресурсів України. URL: <https://forest.gov.ua>.

REFERENCES

1. Haida, Yu.I. (2015). Sertyfikatsiia lisiv yak instrument ekolohichnoho marketynghu lisohospodarskykh pidpriemstv [Forest certification as a tool for ecological marketing of forestry enterprises]. *Efektivna ekonomika — Effective Economy*, 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3711>.
2. Drebot, O.I. (2012). *Institutsionalizatsiya lisovoho sektoru ekonomiky v konteksti staloho rozvytku Ukrainy: monohrafiya [Institutionalization of the forest sector of the economy in the context of sustainable development of Ukraine: monograph]*. Kyiv: DIA [in Ukrainian].
3. Drebot, O.I., Kryshchanovych, S.V., Kryshchanovych, M.F. & Kozmuk, N.I. (2019). Derzhavne rehulyuvannya staloho rozvytku hirs'kykh terytoriy: zarubizhnyy dosvid [State regulation of sustainable development of mountain areas: foreign experience]. *Finansovokredytna diyal'nist': problemy teorii ta praktyky: zbirnyk naukovykh prats' [Financial and credit activity: problems of theory and practice: a collection of scientific works]*. (pp. 480–487) [in Ukrainian].
4. Drebot, O., Shvydenko, I., Raichuk, L. et al. (2022). Rehabilitation of forest ecosystems taking into account modern international ecological trends in the context of the European Green Deal. *International Journal of Ecosystems and Ecology Science*, 12 (2), 575–584 [in English].
5. Dankevich, S.M. (2020). Finansovyy potentsial derzhlis-hospiv Maloho Polissya Ukrainy u zabezpechenni zbalansovanoho vykorystannya zemel lisohospodarskoho pryznachennya [Financial potential of state forestry farms of the Small Polissya of Ukraine in ensuring balanced use of forestry land]. *Zbalansovane pryrodokorystuvannya — Balanced nature management*, 4, 50–63. DOI: <https://doi.org/10.33730/2310-4678.4.2020.228359> [in Ukrainian].
6. Dubas, R.H. (2012). Ekolohichna sertyfikatsiia lisiv yak chynnyk pidvyshchennia investytsiinoi pryvablyvosti lisovoi sfery Ukrainy [Ecological certification of forests as a factor in increasing the investment attractiveness of the forest sector of Ukraine]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid — Investments: practice and experience*, 1, 4–6 [in Ukrainian].
7. Sakharnatska, L.I. (2015). Formuvannya orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu ekolohizatsii lisovoho kompleksu rehionu [Formation of organizational and economic mechanism of greening of the forest complex of the region]. *Candidate's thesis*. Uzhhorod: URL: https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/sah_ds.pdf [in Ukrainian].
8. Marfina, N.V. (2011). Aktual'ni pytannya orhanizatsiyi derzhavnogo upravlinnya lisovym hospodarstvom v Ukraini [Current issues of the organization of state management of forestry in Ukraine]. *Derzhava i pravo. Yurydychni i politychni nauky: zbirnyk naukovykh prats' — State and law. Legal and political sciences: a collection of scientific papers*, 53, 437–443 [in Ukrainian].
9. Furdychko, O.I., Palyanychko, N.I. & Dankevich, S.M. (2022). Napryamy udoskonalennya upravlinnya lisohospodarskyim zemlekorystuvanniam na rehionalnomu rivni [Directions for improving forestry land use management at the regional level]. *Visnyk ahrarynoyi nauky — Herald of Agrarian Science*, 1, 78–85. DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202201-11> [in Ukrainian].
10. Lytsur, I.M. & Karpuk, A.I. (2018). Mekhanizm fiskalnoho rehuliuвання lisohospodariuvannya [Mechanism of fiscal regulation of forestry]. *Ekonomika pryrodokorystuvannya i stalyy rozvytok — Environmental Economics and Sustainable Development*, 1–2 (20–21), 67–72 [in Ukrainian].
11. Pro Osnovni zasady (stratehiyu) derzhavnoyi ekolohichnoyi polityky Ukrainy na period do 2030 roku: Zakon Ukrainy vid 28.02.2019 r. № 2697-VIII [On the Basic principles (strategy) of the state environmental policy of Ukraine for the period until 2030: Law of Ukraine dated February 28, 2019, No. 2697-VIII]. (2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19> [in Ukrainian].
12. Yaremko, O.P. (2019). Kontseptual'na model' ekoloho-ekonomichnoho mekhanizmu lisohospodars'koyi polityky [Conceptual model of ecological and economic mechanism of forestry policy]. *Zbalansovane pryrodokorystuvannya — Balanced nature management*, 2, 156–163 [in Ukrainian].
13. Kороткий довідник лісового фонду України. За матеріалами обліку лісів станом на 1 січня 2002 р. [Brief directory of the forest fund of Ukraine. According to the materials of forest accounting as of January 1, 2002]. (2003). *Derzhavnyy komitet lisovoho hospodarstva Ukrainy — State Forestry Committee of Ukraine*, 149 [in Ukrainian].
14. Derzhavne ahentstvo lisovykh resursiv Ukrainy [State Agency of Forest Resources of Ukraine]. (n.d.). URL: <https://forest.gov.ua> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції журналу 10.06.2023